

Antakya KAİP Forum ve Çalıştayı Sonuç Bildirgesi

Deprem sonrasında yıkılan Antakya'nın, tarihi kent merkezini ve yakın çevresini kapsayan yaklaşık 307 ha alana ilişkin, 3 paftadan oluşan 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP) Revizyonu ile, 18 paftadan oluşan 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Revizyonu, 1 No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi hükümleri ile 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun kapsamında, T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü tarafından re'sen onaylanmak üzere, 11 Haziran 2024 tarihinde askıya çıkarıldı. Askı ilan tarihinden itibaren 15 günlük itiraz süresinin bayram tatiline denk gelmesine rağmen Çalışma Grubu'muz adına yapılan açıklamada, belirttiğimiz ilkelere yaslanarak, Kentsel bilgiyi toplumsallaştırmayı, ortak bir kültürel miras üretmeyi, yaşayanların umut, bellek ve tarih bilinçlerine yaslanmasını sağlamayı, farklı disiplinlerin kolektif bir kültür yaratma çabasını, karşılıklı öğrenme ve deneyim aktarmayı esas alarak, tarihsel zenginliğimizi bir kentsel değer olarak yeniden üretmeyi; şehirleşmeyi, toplumsal ilişkiler bütünü olarak kavrayarak, kent üretmeyi teknik ve bürokratik bir inşaa faaliyeti olarak gören bakış açısından uzaklaşmayı umut ederek 19 Haziran 2024 günü HASYAD salonunda buluştuk.

Çalışma Grubunun buluşmasının konusu olan Antakya Revize Koruma Amaçlı İmar Planları'nın 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanması gerekirken, Antakya tarihi kent merkezini de kapsayan Olağanüstü Hal Kararnamesi ve ardından bu kararnamenin yasalaşmasıyla Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından hazırlanması, planlama sürecinde yerel yönetimlerin, yerel halkın ve korumayı esas alan yaklaşımın paranteze alınmasını sağlayan yetki ve usul sorunları ortaya çıkarmıştır. Koruma planlama alanının 6306 sayılı Kanunla riskli alan ilan edilmiş olması nedeniyle de bu sahada uygulamanın öncelikle mülkiyetin, hak sahipliğinin ve kullanım kararlarının ilgili idarelerin uhdesini sağlamayı amaçlayan bir yönelimle hazırlandığı ortaya çıkmaktadır. Tarihi kent merkezinin, yaşayanların ortak değerleri üzerinden yükselmesini, uzun vadede iyileşmesini değil; öncelikle hızlı bir mülkiyet tasfiyesi ile şekillendirilmesi planların koruma niteliğinin ortadan kalkmasına yol açacak yetkileri de idareye vermek anlamına gelmektedir.

Tarihi kent merkezlerinde, yenilenme stratejilerinin daha önceki yıllarda 5366 sayılı yasa ile yapılırken şimdi bu uygulamanın 6306 sayılı yasa kapsamında yapılıyor olmasını da koruma ve kullanma dengesini esas alarak bir planlamayı değil; kentin merkezinde ortaya çıkacak kentsel rantın merkezi idare tarafından nasıl bölüştürüleceğine odaklanan bir yaklaşımı gündeme getirmiştir.

Bu doğrultuda planın şekil unsuru yönünden eksikliklerle askıya çıkartılmasına odaklandığımızda da, uygulama sürecini gösterecek plan ve rehberlerin askıya çıkarılmamasının yarattığı hukuka aykırılıkların planların iptalini gündeme getireceği aşikardır. Bu eksikliğin, sahayı koruma amaçlı imar planı olmaksızın, geçiş dönemi şartlarına bağlı olarak fiilen yapılaştıracak ve kentsel belleği korumaya yönelik tüm tarihi, kültürel ve sosyal ilişkileri kadük bırakacak bir strateji olarak açığa çıkmış olması da muhtemeldir. Bu durumda planların dava konusu edilmesi halinde, şekil unsuruna dayalı olarak bir iptal kararı ardından, plansız bir yapılaşma, salt 6306 sayılı kanun hükümlerine

dayalı düzenlemeler ışığında yoğun bir imarlaşma sürecini tetikleyebilecektir. Fakat bu yeniden imarlaşma uygulamalarının, mülkiyetlerin idareye geçmesi koşuluna da bağlı olduğu için, mülk sahipleri de dahil olmak üzere tarihi kent merkezinde yaşayan, kültürlenmiş, ilişki üreten kişi, grup ve topluluklardan azade kılınmış, yeniden üretilmiş, mülkiyetin yeniden dağıtımının yaşayanlarla belirlenmediği bir sürecin ortaya çıkmasına yol açacaktır.

Planların amaç yönünden de koruma niteliğinin zayıflatıldığı, sıradan bir imar planı kurgusu ile tasarlandığı yapılan inceleme ve değerlendirmelerimize çalıştay boyunca yansımıştır. Tarihi kent merkezinde tescilli yapıların, sit alanındaki kültürel ve arkeolojik varlıkların koruma ve kullanma ilişkileri ile kentin geri kalanı ile ilişkileri tanımsız bırakılmıştır. Bu belirsizlik ve tanımsızlığın yöneldiği amacın bir beceriksizlik veya işbilmezlikle malul sıradan bir imar planı yapılması ve hızlıca sonuç alınması isteğinin kabulünü değil; bilakis son derece bilinçli bir biçimde, tarihi kent merkezinin sınırlı kültürel nesnelere, ticarileştirilmiş adalara, kitle turizmi ilişkilerine indirgenerek, tarihsel, toplumsal ve kültürel belleğinden soyutlandığı ve bu basınç altında giderek kimliksizleştirilen bir AVM gibi kurgulandığını açığa çıkartmaktadır.

Koruma amaçlı planlama süreçlerinin deprem gibi ağır yıkım koşullarında ortaya çıkması halinde, kentsel kimliğin sürdürülebilirliği sadece yıkılan yapıların envanterlerinin, arşivlerinin ve belleklerinin korunması değil; bu mekanları üreten kültürel ilişkileri taşıyan kişilerin, grupların, toplulukların da yeniden ve etkin bir biçimde hem planlama sürecinde hem de yeniden kentin merkezinin kurulması sürecinde yer almasını zorunlu kılar. Kent merkezinde geleneksel üretim biçimlerini temsil eden meslek gruplarının, şehrin kültürel kimliğini taşıyan mutfak zenginliğinin, dil, tecrübe ve deneyim olarak çok kültürlü yaşam alışkanlıklarını üreten somut olmayan kültürel miras öğelerinin yaşatılması yönünden koruma planları hiçbir tutum, eylem ve uygulama süreci tanımlamadığı gibi bu mirasın sürdürülmesi için gerekli kamusal alanları da imar basıncı altına almaktadır. Özellikle hak sahipliği temelinde tarihi kent merkezi ve çevresinde yaşamlarına devam eden, apartmanlaşmaya yönelik mimari süreçlere alternatif olarak doğan ve kültürel mirasın taşınmasında biricik önemde varlığını koruyacak mahallelerin planlama ile kentsel dönüşüme tabi tutulacak olması, deprem sonrasında kültürel mirası korumayı değil, depremin bir nimet olarak görülerek bu alanların tasfiye edilmesinin aracı kılınmasına yol açabilecektir.

Ulaşım, barınma, kültürel miras, yaşayan miras, yeniden işlevlendirme, arkeolojik ve kentsel sit kararlarının arasında deprem sonrasında toplumsal ilişkileri yeniden canlandırarak bir şehir üretmeyi değil, proje odaklı, birbirleriyle ada düzeyinde ilişkilendirilmiş, bütünlükten uzak, planlama yaklaşımını dahi devre dışına alan bir süreç ile karşı karşıya kaldığımızı üzülerek görmekteyiz. Bu yeniden imarlaşma hareketi içinden çıkılması güç sosyal, ekonomik ve kültürel bir kriz yaratabileceği gibi, kent merkezinin kısa süre içinde çöküntüleşmesini, şehrin mevcut fiili saçaklanma haline uygun olarak dağılmasını tetikleyecektir. Merkezsizleştirilmiş bir Antakya'nın odağında turizm nesnesi kılınmış arkeopark alanlarının kent kimliğinden ve yaşayanlardan kopartılması, tarihsel belleğin katman katman insan ilişkileriyle birikerek gündelik hayatın içinde değer haline gelmesini mümkün hale getiren Antakya özgünlüğünün yok olmasına neden olacaktır.

Hem yaşıyanların hem de kültürel mirasın bu bağlamda erimesi, kent merkezinde odağın imarlaşma ve imar hareketlerinin merkezi yönetim tarafından bölüştürülmesi olarak açığa çıkan planlama sürecini, sahayı kapsayan riskli alan kararıyla birlikte düşünmek bu nedenle zaruridir.

Çalışma grubumuz bu kapsamda, bu gerekçelerle anılan planlama sürecinin bir aks ve bakış açısı değişikliğinin gündeme gelmemesi halinde, burada etkisi açığa çıkan yaklaşım tüm Türkiye'deki kent merkezlerini ve koruma yaklaşımını da belirler hale geleceğini düşünmektedir. Bu nedenle de Antakya Revizyon Koruma Amaçlı imar planlama sürecinde, belediyelerin, yerel ahalinin, yaşıyanların içinde olduğu yeni, üretken, karşılıklı etkileşime açık, tarihi merkezi canlandırmayı, işlevlendirmeyi, kültürü yaşatmayı esas alacak biçimde yeniden planlanmasını önermektedir. Bu önerilerimizin askı süresi içinde planlara yapılan itirazları inceleyecek merciler tarafından olduğu kadar, kent merkezini ve tarihi belleği, yaşıyan bir deneyim olarak gören herkes tarafından değerlendirilmesini umut ediyoruz. Planların askıdan inmesi ardından, hazırladığımız kapsamlı bir raporu da yine Antakya'da tartışarak, karar alma sürecine tüm halkın katılacağı yöntemlerin de gündeme gelmesi durumunda üzerimize düşen sorumluluğu almaya hazırız. Kamuoyuna saygıyla duyururuz.

Antakya Koruma Amaçlı İmar Planı Çalışma Grubu Adına

Av.Ecevit Alkan- Hukukçu

Av.Dr.Fevzi Özlüer- Hukukçu- Kentbilimci

Gamze Paşa Alkan- Arkeolog

Doç.Dr.Gül Köksal – Mimar- Koruma Uzmanı

Şerif Süveydan- Mimar

Günay Ali Bilgin- Mali musavir-Mülk Sahibi

Hasan Özgün- Sanat Yönetmeni

Yüksel Türkili- Endüstri Mühendisi-Belediyecilik Uzmanı

Dr.Şule Can- Antropolog

Asaf Cem Asfuroğlu- Mimar

Demet Parlar- Hekim

Eda Dinçman- İşletmeci- Mülk Sahibi

Nidal Özdemir- Ziraat Mühendisi-Mülk Sahibi

Prof.Dr.Cana Bilsel- Mimar- Koruma Uzmanı

Prof.Dr.Nimet Özgönül- Mimar- Koruma Uzmanı